

Marii cronicari ai secolului al XVII-lea si de la inceputul secolului al XVIII

(Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce)

Grigore Ureche

Cronicarul este fiu de mare boier, de la care mosteneste inclinatii spre cultura si politica. Din 1611 urmeaza cursurile unei scoli din Polonia si apoi, intors in tara, ocupa, treptat, diferite functii: logofat, mare spatar, mare vornic al Tarii-de-Jos. Este autorul "Letopisetului Tarii Moldovei", cea mai veche cronica in limba romana, redactata intre anii 1642-47 si tratand istoria Moldovei intre 1359-1594.

In cronica lui Ureche sunt cuprinse trasaturile caracteristice, de inceput, ale umanismului romanesc. "Letopisetul" urmareste istoria unei tari: succesiunea domnilor, destinele, gloria si vicisitudinile prin care a trecut un popor, "inceputura si adaosul, mai apoi si scaderea".

Ureche nu compileaza date si texte, ci impune un punct de vedere original si patriotic.

Umanistii europeni au subliniat, in repetate randuri, asemanarea dintre limba romana si limba latina sau italiana. Au aratat ca in limba noastra sunt si elemente slave, dar nu au dat exemple concrete. Ureche sustine aceasta idee cu material lingvistic, face corelatii lexicale, dar mai ales intregeste imaginea limbii romane aratand ca ea este mostenitoarea unui fond latin bogat, la care s-au adaugat cuvinte nu numai de la slavi, ci si din limbile: greaca, polona, turca, sarba, etc. Astfel, Ureche, pentru prima data in cultura romana, exprima o idee justa asupra lexicului limbii romane, confirmata de cercetarile moderne si nesesizate de umanistii straini.

Inzestrat fiind cu darul de povestitor, G. Ureche este intemeiatorul portretisticii in literartura romana veche. In virtutea talentului sau, el selecteaza figurile domnitorilor sau boierilor, le ierarhizeaza, le da contur propriu, punand alaturi de trasaturile fizice si anecdote -insusiri de caracter definitorii. Galeria de imagini-portrete de domnitori din cronica lui dovedeste o varietate apreciabila, concizie, precizie de nuante, arta concentrata. Efigia lui Stefan cel Mare, modelul clasic, este realizat din linii simple, dovedind o incontestabila arta de portretist. Glorificand eroul care a dat Moldovei stabilitate si independenta, Ureche concepe povestirea din

cateva momente: imprejurarile mortii domnitorului, portretul acestuia, sentimentele poporului la moartea lui Stefan, intrarea lui in legenda, aprecieri asupra vremii si o scurta insemnare istoriografica.

Om de larga cultura la vremea lui, Ureche, pornind de la limba populara, inaugureaza in scrisul sau limba creatiei literare, plina de naturalete si savoare. Cronicarul nu apeleaza la stilul stiintific, cum ar fi cerut materialul istoric tratat , ci la stilul literar, impacand cerintele istorice cu cele literare.

Miron Costin

A trait si a invatat pana la 20 de ani in Polonia. Cunoaste antichitatea greco-latina, este unul din primii reprezentanti ai umanismului romanesc, prin respectul fata de om, dragostea de patrie si de limba, interesul constant pentru originea poporului roman, incercarea de a crea opere literare.

A inceput prin a scrie versuri, domeniu aproape inexistent la noi. Poemul filozofic "Viata lumii", o meditatie asupra trecerii necontenite a timpului, ii demonstreaza vocatia de scriitor.

Miron Costin continua "Letopisetul Tarii Moldovei" lui Ureche, descriind istoria romanilor inter 1594-1661, si avand in efigie personalitatea lui Vasile Lupu. Intentia cronicarului nefiind pe deplin satisfacuta, el si-o realizeaza spre sfarsitul vietii, in "De neamul moldovenilor, din ce tara au iesit stramosii lor"; lucrare, insa, neterminata.

Cronicarul a lasat un numar insemnat de lucrari istorice si poeme, in limba romana si polona, dar poate ca nicaieri personalitatea lui Miron Costin nu iese in evidenta ca in "Predoslovia" la "De neamul moldovenilor", marturisire dramatica a unui carturar patriot, care nu a putut suporta "ocarile" aduse acestui neam "de o seama de scriitori". Indignarea lui se indreapta impotriva unor copisti ai cronicii lui Ureche, mai ales impotriva lui Simion Dascalu, "om de multa nestiinta si minte putina", care afirmase ca moldovenii ar provenii, chipurile, din talharii de la Roma exilati pe teritoriul Daciei. Astfel, textul are un caracter polemic capata pe alocuri accente pamfletare.

Cel care trebuie sa raspunda in fata viitorului: "eu voi da seama de ale mele , cate scriu". In "Predoslovie" gasim atitudini si trasaturi ca: patriotismul, preocuparea pentru originea noastra romanica, convingerea ca romanii trebuie sa iasa din adancul nestiintei, constiinta ca scrisul e dator sa slujeasca adevarul, fiind un act de responsabilitate istorica, increderea in

forța educativă a istoriei, sentimentul unei continuități a efortului de "a scoate la stirea tuturor" istoria poporului român.

Ion Neculce

Cronica lui Neculce, "Letopisetul Tarii Moldovei de la Dabija-Voda până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat" (evenimentele dintre anii 1661-1743), precedată de cele 42 de legende, intitulată "O samă de cuvinte", se întemeiază pe fapte tratate de aceea are un caracter memorialistic.

La realizarea letopisetelor, cronicarii și-au cules informații din izvoare scrise, românești sau străine, dar pentru personaje istorice mai apropiate, au folosit și stiri provenite din tradiția populară sau din propria amintire. Dintre ei, cel mai preocupat de tradițiile populare a fost Neculce care scrie și "o samă de cuvinte" despre voievozi, boieri sau țărani, "ce simțu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrani, și în letopisetu nu simțu scrise". Cronicarul lasă la latitudinea cititorului stabilirea veridicității legendelor sale. Legenda despre Nicolaie Milescu Spatarul este povestea unui mare boier și cărturar român, care, complotând împotriva lui Ștefanita-Voda, prin mai multe țări ale lumii. Cronicarul se oprește în trecut asupra unor amănunte care îl individualizează și-i dau identitate eroului, completate printr-o însușire de episoade anecdotice.

Vocația de povestitor a lui Neculce se releva în în legende, unde stilul are savoarea limbii populare. Cronicarul se manifestă mai puțin ca un istoric interesat de autenticitatea izvoarelor și mai mult ca un artist care scrie el însuși povestea, prelucrând și transfigurând fondul legendar popular. Mai ales în fragmentele narative (atât în cronică cât și în legende) Neculce își definește arta: darul de a pigmenta epicul cu anecdoticul, iviorând relatearea istorică prin ironie și haz -ca la Creanga.

Dar cronicarul are și arta portretizării, creionând fizionomii vii, sugerând caracterul printr-un element particular: un gest, o acțiune simplă, un tic, un obicei, sau conturând portrete complexe.

Povestitor înnașcut, Ion Neculce a creat o operă durabilă, a cărei forță artistică se datorează și limbajului, mereu proaspăt și surprinzător, având toată seva vorbirii populare (un număr mare de epitete, comparații, pilde, proverbe și zicători). La aceeași impresie de oralitate contribuie și graiul moldovenesc al vremii sale, supus elaborării dar totuși verosimil.